

“DOLEN DOOR DE GESCHIEDENIS VAN BOEKEL EN VENHORST” (I)

WAAR BEGINNEN WE?

Wanneer we met U gaan dolen door de geschiedenis van Boekel en Venhorst is de eerste vraag die we ons moeten stellen: Waar beginnen we ? Boekel en Venhorst hebben zo weinig "geschiedenis"

ONTSTAAN VAN HET LANDSCHAP

Over het ontstaan van de ruim 3.400 ha. land, die nu - anno 2002 – het grondgebied van de gemeente Boekel vormen en over het ontstaan van het landschap, zoals wij dat nu kennen, kan alleen maar met betrekkelijke zekerheid iets gezegd worden.

Volgens de geologie – dat is de leer van de vorming en de samenstelling van de aardkorst - dateert het grootste gedeelte van het Boekelse land, zoals dat nu aan de oppervlakte komt, uit het **Pleistoceen**, het tijdvak van de ijstijden. Dat was een geologisch tijdvak, dat duurde van 1,8 miljoen jaar geleden tot ongeveer 10.000 jaar geleden (het begin van het Holoceen) Het was een periode van ijstijden en tussen-ijstijden, die elkaar met een ritme van ruwweg 100.000 jaren opvolgden, met onderling zeer grote temperatuurswisselingen.

Er waren glaciële perioden - ijstijden - waarin gletsjers en landijs zich vanuit de Noordpool uitstrekten over een groot gedeelte van het noordelijk halfrond, over Canada en over grote gedeelten van Noord-Amerika, Azië en Europa. Met name in de Scandinavische landen, maar ook tot op de Noord-Duitse laagvlakte en zelfs tot Noord-Nederland drong het landijs door.

Deze ijstijd-perioden werden afgewisseld met tussen-ijstijden en dat waren warmere interglaciële perioden van maar liefst rond 100.000 jaren, waarin de aarde grotendeels of helemaal vrij was van landijs.

Met het ijs werden **morene** en **zwerfstenen** aangevoerd.

Morene is los gesteentemateriaal dat zich op, in of onder een gletsjer of landijsmassa bevindt en daardoor wordt vervoerd en afgezet. Men onderscheidt grondmorene (onder de gletsjer) en eindmorene (aan het einde van een gletsjer).

Zwerfstenen zijn van sterk uiteenlopende grootte en variëren in gewicht van enkele kilo's tot meer dan 25 ton. De grootste ongeschonden zwerfsteen in Nederland weegt 20 ton en ligt in een **hunebed** bij Borger. Ook de min of meer bekende "kei van Amersfoort" is een zwerfsteen.

DE KEI VAN VENHORST

En ook **de kei van Venhorst** is een zwerfsteen, die al vanaf 1934 het dorpsplein van Venhorst siert. De kei werd gevonden aan de rand van de Zanddel, een van de grootste vennen in het stuk van de noordelijke Peel, waarin Venhorst is ontstaan. Met het vervoer van de kei naar het dorpsplein schijnen in 1934 een tiental sterke Venhorstenaren met de twee beste trekpaarden van het dorp vier uur achtereen bezig geweest te zijn.

Men is het niet eens over de herkomst van zwerfsteen van Venhorst.

Sommigen gaan er van uit dat het grootste gedeelte van het noorden van Nederland tot ongeveer de grens Nijmegen - Zuid-Utrecht, door het landijs werd bedekt en dat de zwerfstenen in ons land - en ook die uit Venhorst - door dat landijs werden aangevoerd.

Anderen zijn van mening dat de kei van Venhorst afkomstig zou kunnen zijn van een uitgestrekte vergletsjering van de Alpen tijdens de verschillende ijstijden. In de tussenliggende wat warmere interglaciale perioden zou de steen dan meegevoerd kunnen zijn door snelstromende rivieren van smeltwater zoals Rijn en Maas.

Hoe dan ook, **de Venhorstse kei is voor onze streken wel heel uniek.**

Natuurlijk hadden in het ijstijdvak de grote wisselingen in temperatuur niet alleen een ingrijpende invloed op de groei van gletsjers en landijs maar ook op het niveau van de zeespiegel en op flora en fauna. Alhoewel het ijstijdvak volgens de gangbare opvattingen van geologen al 10.000 jaar geleden is afgelopen, zijn andere wetenschappers van mening dat de aarde zich ook nu nog steeds in een interglaciale periode van de ijstijd bevindt. En dat zou dan betekenen dat over 90.000 jaren opnieuw een glaciële periode begint en wij het hier knap koud zullen krijgen.

Overigens, als er geen soort verwarmde deken om de aarde lag zou het er ook nu al veel te koud zijn voor menselijk leven. De atmosfeer werkt als zo'n deken. Kooldioxide en andere gassen in de atmosfeer houden de warmte vast door een proces dat bekend staat als het **broeikaseffect**.

Ook de **ozonlaag**) heeft in de atmosfeer een belangrijke biologische functie.

Eerder zagen we dat verreweg het grootste gedeelte van de grond, die hier in Boekel aan de oppervlakte komt, dateert uit het tijdvak van de ijstijden. Deze grond bestaat uit grof zand, dat grindhoudend is en in de bovenste laag vermengd met dekzand. Vermoedelijk is dit grove materiaal ongeveer 400.000 jaar geleden door rivieren afgezet.

Op het Boekelse grondgebied worden ook nog afzettingen uit het **Holoceen** aangetroffen, die dateren vanaf 10.000 jaar vóór onze jaartelling en bestaan uit lemig, soms wat roestig zand, dat vooral in **het beekdal van de Kerkeloop** voorkomt.

BREUKEN IN DE AARDKORST

Specifiek voor Boekel zijn de ten oosten van de dorpskom en gedeeltelijk binnen de wijk "Dooleggen" gelegen wijstgronden. Zij maken deel uit van een gebied met een zuidoost-noordwest gericht breukenstelsel, dat dateert uit het Carboon (350 tot 285 miljoen jaar geleden) De belangrijkste breuk in dit stelsel is de Peelrandbreuk, die dwars door Oost-Brabant loopt. Als gevolg van de breuken in de aardkorst ontstonden horsten en slenken, waarvan de Centrale Slenk en de Peelhorst voorbeelden zijn. De Peelrandbreuk vormt de grens tussen de Peelhorst en de Centrale Slenk. Boekel ligt voor een groot gedeelte op de Peelhorst.

De **breuk in de aardkorst**, die van zuidoost naar noordwest door de gemeentebossen, via de Arendnest, de Donk, de Burgt, Bovenstehuis en Peelsehuis naar Uden loopt, is dus niet de Peelrandbreuk, maar heeft wel overeenkomende kenmerken en eigenschappen.

Bewegingen in de aardkorst langs de breuken gaan tot op de huidige dag door. Zo komen langs de Peelrandbreuk regelmatig bodembewegingen en aardschokken voor, recentelijk in de jaren 1932, 1961 en 1972, en bedraagt de beweging langs de breukrand in Boekel gemiddeld 0,3 mm. per jaar.

De aanwezigheid van een breuk in de aardkorst is het duidelijkst waarneembaar in de waterhuishouding, namelijk door het z.g. **wijstverschijnsel**. De wijst is een verschijnsel, waarbij hoger gelegen gronden aanzienlijk natter zijn dan de direct ernaast liggende lagere gronden. Deze hoge kwelplekken bevinden zich steeds aan de noordoostzijde van de breuk.

Het wijstverschijnsel ontstaat door een opstuwning van het grondwater aan de noordoostzijde van de breukrand, zoals b.v. in het Boekelse wijk "Dooleggen". Daar stuit het van de Peelhorst afstromende water, dat zich beweegt in goed doorlatend grof zand, tegen fijn dekzand, dat veel minder goed doorlatend is. Dit verschil in doorlatendheid veroorzaakt de opstuwning op de hoge aardschol, waardoor daar de grondwaterstand permanent hoger is dan in de lager gelegen gronden vlak ernaast.

Samenvatting ontstaan van het "Boekelse landschap"

Op een ondergrond van:

- grindhoudend grof zand, vermengd met dekzand, uit het Pleistoceen
- sterk lemig, soms wat roestige zand uit het Holoceen, dat vooral in het beekdal van de Kerkeloop voorkomt
- de wijstgronden en de breukrand, die van zuidoost naar noordwest door Boekel loopt

heeft zich door de invloed van het klimaat en naar mate de tijd vorderde ook meer en meer door de invloed van activiteiten van de mens, het huidige landschap gevormd.

MENSELIJKE BEWONING

Wanneer in Boekel de geschiedenis van de menselijke bewoning begon is niet precies vast te stellen, ook niet aan de hand van **archeologische vondsten**.

Volgens publicaties van de archeoloog Pieter Dijkstra uit Eindhoven in het tijdschrift "De Wanmeule" van de Heemkundekring "Sint Achten op Boeckel" van 6 december 1990 en van 31 december 1991 werden door Bertus van Berlo in de jaren 1980 en 1981 op een perceel in het noordwesten van Boekel enkele artefacten (oude werktuigen) gevonden, die dateren uit een interglaciale periode en zeker 200.000 jaar oud zijn. Het waren twee vuistbijlen en enkele snij- of beitelwerktuigen. De **vuistbijlen** werden o.a. gebruikt voor het breken of versplinteren van de botten van groot wild en met de **snijwerktuigen** werden dierenhuiden van het onderliggende vlees gescheiden. Een van de vuistbijlen heeft bij de punt een gebruiksspoor in de vorm van een schampkras en dat duidt er op dat deze vuistbijl ook werkelijk gebruikt is om botten te breken of versplinteren.

Het is niet erg waarschijnlijk dat de gebruikers van deze werktuigen, het zouden Neanderthalers geweest kunnen zijn, ook in deze omgeving geleefd hebben. Sommige van de gevonden werktuigen waren zwaar gerold en afgerond, wat betekent dat zij niet meer in hun oorspronkelijke grondlaag lagen maar door groundbewegingen en wellicht gletsjers of landijs naar onze omgeving werden verschoven of door rivierwater werden meegevoerd.

Dezelfde soort werktuigen werden o.a. ook aangetroffen in Luijksgestel, op De Hondsrug en bij Rhenen.

Enkele recente vondsten van de Archeologische Werkgroep van de Heemkundekring duiden wèl op de aanwezigheid van mensen in het verre verleden. Zo werden in 1993 op een perceel grond op de **Bovenstehuis** scherven van urnen, schalen en vazen gevonden die dateren uit de late bronstijd (800 voor Christus) en uit de ijzertijd (300 voor Christus). Ook vond men er scherven en gesmede spijkers, die dateren uit de tijd tussen de 15e en de 17e eeuw. Helaas werden geen resten gevonden, die zekerheid geven over menselijke bewoning. Wèl mag men uit de vondsten concluderen dat er 800 tot 300 jaar voor Christus en ook in de jaren 1400 tot 1600 op de Bovenstehuis mensen geweest zijn. Maar we kunnen alleen maar gissen naar wat ze er kwamen doen.

Een verder gaande conclusie kan getrokken worden uit archeologische vondsten op de **Peelsehuis**. Daar werden in 1994 in een oude uit zwerfkeien en plaggen opgebouwde waterput zwart-grijze en ongeglazuurde scherven gevonden uit de 14^e eeuw. Later werden ook nog afvalkuilen en paalgaten van gebouwen gevonden. In de afvalkuilen zaten erg veel scherven en houtskool, ook uit de 14e eeuw. In 1995 werd op het zelfde perceel nog een vierkante waterput gevonden van houten palen, die op de hoeken ingekeept en met houten pinnen aan elkaar gemaakt waren. Uit deze vondsten blijkt dat er in het midden van de 14e eeuw, zo rond 1350, op de Peelsehuis wèl mensen gewoond hebben.

Natuurlijk wil dat niet zeggen dat er in die tijd nergens anders in Boekel mensen gewoond hebben. Maar die mensen hebben niets achtergelaten en mochten zij dat wel gedaan hebben, dan hebben wij het nog niet gevonden.

ROMEINEN EN FRANKEN

De vondst van uitgestrekte grafvelden uit de ijzertijd (de periode vanaf 1200 tot 100 voor Christus) bij o.a. Bakel en Best, heeft aangetoond dat de eerste bewoners van het huidige Noord-Brabant vermoedelijk Kelten waren, een barbaarse groep van Gallische volksstammen. Op het einde van de ijzertijd woonden in Noord-Oost-Brabant, o.a. langs de Maas, de Bataven, ook wel Batavieren genoemd, een Germaanse volksstam.

Rond 60 voor Christus trokken de **Romeinse legers** van Julius Ceasar vanuit Gallië (Frankrijk) naar het noorden en bereikten ook onze streken.

Dat er bijna 20 eeuwen geleden **in de omgeving van Boekel Romeinen** geweest zijn, is niet erg waarschijnlijk. Wat moesten ze ook zoeken in dit nagenoeg onbewoonde gebied. Uit strategisch oogpunt was het veel aantrekkelijker en veiliger zich te vestigen aan de grote doorgaande wegen en langs de grote rivieren, zoals b.v. in Cuijk aan de Maas, waar een grote versterkte nederzetting (castella) werd gebouwd, waarin soldaten ingekwartierd lagen. Vanuit die versterkte vestingen moest regelmatig strijd geleverd worden tegen verschillende zwervende stammen en die strijd bracht de Romeinen dan wel niet in Boekel maar wel elders in het Brabantse land. Dat bewijzen de vondsten van munten met beeltenissen van Romeinse keizers, o.a. bij de Essche stroom in Vught en in Den Bosch en de Romeinse beeldjes, die gevonden zijn in Esch en Veldhoven

Aan de oorlogen tegen zwervende stammen herinnert het verhaal van de Romeinse soldaat, wiens geraamte, samen met zijn wapenuitrusting, in de Grote Peel gevonden zou zijn. En in de buurt van Deurne vertelt men de sage van de resten van een Romeinse ruiter, van wie daar helm, mantelspeld, spoor, schoenen en dolkschede werden gevonden.

De voortdurende aanvallen en wreedheden van barbaarse volksstammen en de onmogelijkheid om deze stammen definitief te bedwingen, tastten de discipline in de Romeinse legers aan. Er heerste tuchteloosheid en de onderlinge naijver van de commandanten brak de macht van de Romeinse heersers. En van die onrust profiteerden **de Franken**, de verzamelnaam van een aantal Germaanse volksstammen. Op de puinhopen van het vroegere Romeinse Rijk groeide zo rond 500 na Christus onder Clovis I de macht van deze Franken.

En in dat land van elkaar betwistende volksstammen lag het gebied, dat wij nu Noord-Brabant noemen en waarin Boekel een bescheiden plaats inneemt.

BRABANT

Brabant ontleent zijn naam aan die van een oude gouw (een graafschap) uit de tijd van de Merovingen. Brabant heette die gouw (Brac = ziltig, moerassig, woest; Bant = grensgebied) In 633 werd de naam Brabant voor het eerst vermeld in een kroniek van de Sint Baafsabdij in Gent.

Het Brabant van toen was een streek van bossen, heidevelden, moerassen en veel "skraol zaand", een streek, die tijdens de heerschappij van Romeinen en Franken en ook later nog zeer dun bevolkt was. "Ongeschikt om ten nutte van de mens te worden gebruikt, vol met holen van rovers, van waaruit dezen gemakkelijk de reizigers konden overvallen" schreef een monnik in Sint Truiden in de 11^e eeuw over Brabant.

Een oudere naam en voor wat de geografische aanduiding van het gebied betreft ook een betere naam was de naam **Taxandrië** of **Taxandria**. Het was de naam voor een gouw, waarvan de grens zo ongeveer samenviel met de grenzen van de huidige Belgische provincies Antwerpen en Brabant en onze provincie Noord-Brabant. De naam Taxandrië heeft ook de oudste oorsprong en kwam in de tweede helft van de eerste eeuw al voor in geschriften van de Romeinse geschiedschrijver Plinius. Hij schrijft over een stam der Toxandri, woonachtig ten noorden van de Schelde.

Taxandria is ook de naam die onze **oud-burgemeester Driek van de Vondervoort** een aantal jaren geleden zou willen geven aan een nieuw te vormen staatkundige eenheid, bestaande uit Noord-Brabant en een deel van België. Dit gebied zou naar zijn mening in bestuurlijk opzicht in grote mate onafhankelijk moeten worden van Nederland en België en vooral in economisch opzicht zelfstandig moeten kunnen opereren. Overigens lijkt het niet erg waarschijnlijk dat dit denkbeeld van onze met Vlaanderen en met de Belgische provincie Brabant sympathiserende burgemeester voor verwezenlijking vatbaar is.

BOEKEL

Wanneer we nu weten waaraan Brabant zijn naam ontleent, dan willen we toch zeker ook weten waar de naam "Boekel" vandaan komt. Helaas bestaat daarover nog steeds geen zekerheid.

Streekarchivaris Drs.H.G.J.Buijks gaat er vanuit dat het dorp Boekel tussen 1200 en 1300 is ontstaan. Hij schrijft in de gemeentegids dat de naam Boekel afgeleid is van de naam "Bokloo" en letterlijk betekent: het "loo" of bos van heer Jan Boc de Mere, heer van Boxmeer, omstreeks 1300 een machtig man in onze streken.

Maar de oud Boekelnaar Martin van Sleuwen betwijfelt of deze naamsverklaring taalkundig wel houdbaar is.

Veel plaatsnamen ten westen van de Peel eindigen op "el", zoals Veghel, Schijndel, Volkel, Handel, Bakel, Liessel en ook Boekel. De betekenis van "el" zou dan volgens taalkundigen dezelfde zijn als "lo" in andere streken. Zoals ten zuidoosten van de Peel, waar men plaatsen vindt, die eindigen op "lo", zoals Oploo, Merselo en ook Venlo. Het woord "loo" of "lo" wordt dan geacht afgeleid te zijn van de oudere woordvorm "lauha" en dan "bosje op hogere zandgrond" betekenen.

Boekel ligt in een gebied waar de plaatsnamen, zover als geschreven bronnen teruggaan, niet eindigen op "lo", maar op "el". Vraag is dus, zegt Martin van Sleuwen, of Boekel wel ooit "Bokloo" geheten kan hebben. Mocht dit al ooit geweest zijn dan zou dit alleen maar ruim vóór 1300 geweest kunnen zijn, veel eerder dan Jan Boc de Mere heer van Boxmeer was.

Verder bestaat volgens sommigen nog de mogelijkheid dat de "el" van Boekel een afgezwakte vorm is van "elt" en dat Boekel vroeger Boekelt geheten zou hebben, een benaming voor "beukenbos".

Weer anderen beweren dat Boekel afkomstig is van "Boekent", dat voor 1500 ook als "Boekout", "Boekholt" of "Boekhout" geschreven werd. En voor wat de betekenis van deze namen betreft is men in de literatuur eenduidig: "hout" of "holt" betekent "bos" en bijgevolg betekenen "Boekout", "Boekholt" en "Boekhout" niet meer en niet minder dan "Beukenbos".

Hoe dan ook. Rond 1300 werd de naam Boekel als "Boeckel" geschreven, zoals in de akte, waarbij Rutger van Herpen in 1313 aan de geburen van "Boeckel" een "gemeynt" verkocht. Later vindt men de op dezelfde manier geschreven naam "Boeckel" ook nog terug in officiële stukken van de keurvorst van het land van Ravenstein. Maar daarin komen we ook de namen "Boeckell" (1526), "Boekell" (1643), "Bouckel" (1728) en zelfs "Boekel" (1663 en 1729) tegen.

Waar de naam Boekel vandaan komt en hoe we die naam moeten schrijven, daar zijn taalkundigen en geschiedvorsers het dus nog steeds niet over eens en daarom houden we het maar op de naam "Boekel", zoals we die allemaal kennen.

TOENEMENDE BEWONING

Onder Clovis I begonnen de Franken rond 500 te bouwen aan een nieuw imperium. Grootgrondbezitters bezetten in het bestuur van dit imperium sleutelposities en hun bezit groeide. Woeste zandgronden, bossen en moerassen langs de rand van bewoonde gebieden werden in cultuur gebracht. En dat ging ten koste van de kleine boeren. Van vrije boeren werden zij horigen.

Ook het Christendom werd geleidelijk aan bij de Frankische adel geaccepteerd. Uit de nalatenschap van een van die grootgrondbezitters, Pippijn I, werd door zijn weduwe de abdij van Nijvel in België gesticht. Vanuit die abdij ijverde Pippijns dochter, de later heilig verklaarde Gertrudis, voor uitbreiding van het Christendom. Over grote afstanden schijnt zij het toen nog grotendeels woeste, onveilige en dunbevolkte Brabant doorkruist te hebben om de Katholieke Kerk op te bouwen. Dat maakte haar, behalve beschermheilige tegen ratten- en muizen-plagen, ook patrones van de reizigers.

Ook missionarissen, waaronder **Willibrord** (4), de eerste bisschop van Utrecht, werkten in Brabant aan de verbreiding van het Christendom.

Dat het werk van Willibrord en zijn elf medebroeders, die in 690 vanuit Ierland in Noord-Nederland landden, tot de verbeelding sprak en werd gewaardeerd, getuige de vele schenkingen, die aan hem werden gedaan. Vooral in het oude Taxandrië ontving Willibrordus van Pippijn grote bezittingen. Ook kregen hij en de jonge katholieke kerk veel goederen uit nalatenschappen toegewezen. Dat blijkt uit oorkondes van kort na 700, waarbij Frankische grootgrondbezitters land schonken bij Waalre, Hulsel, Eersel en Dussen. In het jaar 709 werd door Angelbertus, de toenmalige heerser van Taxandrië in de plaats Tilliburgis (Tilburg) een “zaalhof met 11 hoeven” aan Sint Willibrord geschonken. Later komen ook de plaatsen Bakel, Vlierden en Deurne voor in schenkings-oorkondes

Zo ongeveer vanaf 700 raakte het noordoostelijk deel van Brabant meer bewoond. Dat kwam vooral omdat toen in het Frankische Rijk het z.g. “leenstelsel” werd ingevoerd, waarbij aan de belangrijkste ridders en legeraanvoerders landerijen in leen gegeven werden. Zij, de leenmannen, konden in tijden van vrede rustig leven van de opbrengst van die landerijen, als ze de leenheer, de Frankische Koning, aan wie ze trouw en dienstbaarheid verschuldigd waren, maar hielpen wanneer de nood aan de man kwam.

De aan de leenmannen in leen gegeven landerijen werden op de zandgronden in Kempen en Meijerij doorsneden door veel riviertjes en beekjes. Na het kappen van de daar voorkomende loofbossen konden deze zandgronden vrij gemakkelijk geschikt gemaakt worden voor het uitoefenen van de landbouw. In de rivierdalen ontstonden daardoor aantrekkelijke vestigingsplaatsen.

Alhoewel schriftelijke bronnen eerst rond 1300 melding maken van **de naam “Boeckel”** is het toch waarschijnlijk dat ook in onze streek in de periode tussen 700 en 1300 mensen gewoond hebben en dat ook in die tijd en met name in de 12^e en 13^e eeuw buurtschappen met boerenbedoeningen, waaronder Boekel, zijn ontstaan.

Toch ga ik U niet vertellen hoe het Brabant en dus ook onze streek en Boekel verging in de periode tussen 700 en 1300. Voor Boekel is dat overigens vanzelfsprekend, want er is uit deze periode helemaal niets bekend van Boekel.

DE ‘GEMEYNT’ VAN BOEKEL

We nemen de draad weer op rond 1300 toen Boekel behoorde tot de Heerlijkheid Herpen, die sinds het einde van de twaalfde eeuw behoorde tot een leengoed van Hertog Jan III van Brabant.

Heer Rutger van Herpen verkocht op Sint Blasiusdag (3 februari) in 1313 aan de “**Gebueren van Boeckel**” ende van Volkel een “**gemeynt**” een groot stuk onontgonnen land, dat de inwoners gezamenlijk mochten gebruiken. Ze mochten er hun vee laten grazen, de met koemest vermengde heide plaggen en er hun geriefhout halen.

Uit de akte blijkt dat de grenzen van de “gemeynt” nauwkeurig werden omschreven. Aan de kant van Uden werd de grens vooral met veldnamen aangeduid: Hogen Campe, Hogen Venne, Wellens en Hogen Vosberg. Van daaruit ging het: “Vort van den Hogen Vosberg tot de Heerschapeijt van Cuyck tot de Heerschapeijt van Gemert. Vort van daer tot des Hartogen paelsteden”, waarmee de grensafbakening van palen met Nistelrode werd bedoeld. Vanaf deze grensafbakening tot Uden wordt de veldnaam Drie Eijcken genoemd. Door de “gebueren” moest bij het opmaken van de akte een koopsom van LXX pont (70 pont) worden betaald. Vraag me niet hoeveel het zou zijn in hedendaagse guldens, laat staan in Euro's. Daarnaast moesten zij jaarlijks op Sint Lambrechtsdag (17 september) ook nog 3 pont aan Heer Rutger betalen.

De “gebueren” kregen het privilege om een **schutter** aan te stellen, die moest zorgen voor het juiste gebruik van de “gemeynt”. Loslopend vee werd door hem geschut en was alleen maar door het betalen van een boete terug te krijgen. Een deel van de boeten was voor hemzelf, een deel was voor de schout en de rest was voor de Heer.

De originele oorkonde, waarin dat alles is vermeld, wordt in het gemeentearchief van Boekel bewaard.

Op grond van deze oorkonde werd in 1963 het 650-jarig bestaan van Boekel herdacht, maar zeker is wel dat in Boekel ook vóór 1313 de “gebueren” met elkaar enige vorm van gebondenheid hadden, anders hadden zij in 1313 niet samen een koopovereenkomst kunnen sluiten

HET LAND VAN RAVENSTEIN

Van Brabant als een bestuurlijke eenheid was voor het eerste sprake in 1106, toen de graaf van Leuven, Godfried I, door de Frankische koning Hendrik V werd begiftigd met de titel van Hertog van Neder-Lotharingen en zich ook Hertog van Brabant mocht noemen. Hoever het grondgebied van dat Hertogdom Brabant zich toen in noordelijke richting uitstrekte is niet bekend. Vast staat wel dat een aantal grensgebieden, waaronder enkele heerlijkheden in het noordoosten, toen nog niet tot het hertogdom behoorden. Het Land van Herpen was een van die heerlijkheden.

Bekend is dat het Land van Herpen in de tweede helft van de twaalfde eeuw door huwelijk in het bezit is gekomen van de heren van Cuijk. Het Land van Herpen met aanhorigheden was het eerste grensgebied in het noordoosten dat een band met het hertogdom Brabant kreeg, toen Heer Hendrik van Cuijk in 1191 de heerlijkheid Herpen overdroeg aan Hertog Hendrik I van Brabant, om die vervolgens van hem weer in leen te ontvangen.

In 1233 bij het overlijden van graaf Albert van Cuijk werd de heerlijkheid Herpen afgescheiden van het land van Cuijk en overgedragen aan zijn tweede zoon Rutger, die als “Heer van Herpen” werd aangeduid.

Deze Rutger van Herpen werd opgevolgd door zijn zoon Albert en een zoon van deze Albert was de Rutger van Herpen die in 1313 aan de “gebueren” van Boekel een “gemeynt” verkocht.

In 1360 verplaatste de toenmalige Heer van Herpen, Walraven van Valkenburg geheten, zijn kasteel vanuit het open land van Herpen naar Neerlangel en noemde dat nieuwe kasteel “slot Ravenstein”. Vanaf dat jaar werd de heerlijkheid Herpen niet langer meer aangeduid als Land van Herpen maar als Land van Ravenstein.

Binnen de stad Ravenstein en de dorpen, die tot het Land van Ravenstein behoorden was het bestuur en de rechtspraak goed geregeld.

Het landsbestuur werd uitgeoefend door de drossaard, de schout en de rentmeester, bijgestaan door de landschrijver. In de dorpen werd dit landsbestuur vertegenwoordigd door de richterbode.

De rechtspraak werd uitgeoefend door de schout met schepenen van de verschillende plaatsen, die een aantal schepenbanken vormden.

In het Land van Ravenstein treffen we al schepenen aan in de 14^e eeuw. Zij werden ook wel gezworenen genoemd. Boekel behoorde met Zeeland tot de schepenbank in Uden en werd daarin vertegenwoordigd door twee schepenen. Ook Zeeland had er twee en Uden drie. Deze schepenbank in Uden was bekend onder de naam Heikantsgericht.

Het dorpsbestuur werd uitgeoefend door dezelfde schepenen die ook de rechtspraak uitoefenden alsmede door de burgemeesters. Bij belangrijke zaken werden zij bijgestaan door de kerk- en armmeesters. Al deze functionarissen samen vormden het “corpus”. De voor het dorp belangrijke beslissingen werden altijd door het corpus genomen.

Het **corpus in Boekel** bestond uit 8 leden, waaronder twee burgemeesters en twee schepenen, die op voordracht van plaatselijke gezworenen maar voor één jaar werden benoemd door de drossaard. De andere vier leden van het corpus waren twee armmeesters en twee kerkmeesters, die werden benoemd door de pastoor. De pastoor zelf had binnen het plaatselijk bestuur geen functie. Wel was zijn invloed op het dorpsbestuur niet gering.

Boekel, maart 2002
Piet van Antwerpen